

**พลวัตและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมของพิธีกรรมตัดเหมรยแก่นบน
อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช**
**dynamic and cultural meanings of Tudmoei Kaebon Ceremonyin Khao
Panom District, Krabi and Thungyai District, Nakonsritammarat**

ศิริภา ณ ศรีสุข¹ และดร.อุมารินทร์ ตูลารักษ์¹
Sirinapa Nasrisuk¹ and Dr.Umarin Tularak¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมของพิธีกรรมตัดเหมรยแก่นบนในพื้นที่อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า พิธีกรรมตัดเหมรยแก่นบน เป็นพิธีกรรมสำคัญที่มีความศักดิ์สิทธิ์ของคนในภาคใต้ มีการรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือครูหมอหรือครูหมอตายายซึ่งเป็นบรรพบุรุษของตนเองให้มาเข้าร่างทรง เพื่อรักษาอาการป่วยทางจิตและทางกาย ในการประกอบพิธีกรรมตัดเหมรยแก่นบนนั้น มีพลวัตและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมแฝงอยู่ผ่านเครื่องเซ่นสังเวย สะท้อนวัฒนธรรมของภาคใต้หรือความคิดความเชื่อของคนในภาคใต้ นอกจากนี้พิธีกรรมตัดเหมรยแก่นบนยังมีความสำคัญต่อชุมชน ในฐานะเป็นเครื่องลอบประโลมใจมิให้วิตกกังวลกับกลางร้าย เป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีให้กำลังใจซึ่งกันและกันในชุมชน และพิธีกรรมนี้จะยังคงมีการสืบทอดและดำรงอยู่คู่ชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: พิธีตัดเหมรยแก่นบน, พิธีกรรมของภาคใต้, โนรา

Abstract

This research study aimed to investigate dynamics and cultural meaning communication of Tudmoei Kaebon Ceremony in KhaoPanom District, Krabi and Thungyai District, Nakonsritammarat. The finding reveal that this ceremony was regarded as the important and sacred event for southern people. Participants of the ceremony will be offered sacrificial offerings (spirit) from KrueMor or KrueMor Ta-Yai (their ancestor) to treat mental and physical illnesses. At the stage of the ceremony, it has the dynamics and cultural meaning communication which is underlying in oblation. In addition, the ceremony reflects the southern' customs and beliefs seen as the tool to console people' feeling from threatening things as well as bring a sense of harmony within the communities. Most importantly, Tudmoei Kaebon ceremony will be promoted and inherited from generation to generation.

¹ Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Thailand

Keywords: Tudmoei Kaebon ceremony, Southern ceremony, Nora dance

บทนำ

เหมรย คือข้อตกลงหรือพันธสัญญาที่บุคคลให้ไว้ต่อสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ เช่น ผีปู่ตายาย ผีบูรพาจารย์เกี่ยวกับแพทย์แผนโบราณและการแสดงตลอดจนพิธีซึ่งประจำสถานที่ต่างๆ เพื่อขออำนาจคุ้มครอง ขอความแคล้วคลาดจากภัยอันตราย ขอให้พ้นจากวิบัติและภพภัยที่ประสบอยู่ โดยมีพันธสัญญาว่า ถ้าการสำเร็จดังประสงค์จะตอบแทนด้วยการเช่น พลีบวงสรวงในรูปแบบต่างๆ ข้อตกลงที่ให้ไว้ถ้าตกลงด้วยวาจาเรียกว่า “เหมรยปาก” ถ้ามีวัตถุพยานซึ่งใช้หมากพลู ดอกไม้เทียนและข้าวสาร ห่อผ้าขาวประกอบคำตกลงด้วยเรียกว่า “เหมรยห่อ” สำหรับห่อเหมรยที่บนบานแล้ว เจ้าของเหมรยต้องเก็บไว้ที่สูง เช่น ห้วนอนและบนหิ้งครุหมอ เป็นต้น ในการบนบานบางครั้งเจ้าของเหมรยลืมเสียสนิทว่าตนได้บนบานอะไร บางทีก็แกล้งทำลืมเข้าทำนองจะบิดพลิ้วสัญญาผี ภูตผีที่ถูกบนไว้อาจมาให้โทษเพื่อทวงสัญญา โดยทำให้ล้มป่วยอดๆ แอดๆ รักษาอย่างไรก็ไม่หาย อาการเป็นไปเช่นนี้เรียกว่า “ถูกเหมรย” จะต้องแก้เหมรยที่บนไว้เท่านั้น อาการจะดีขึ้นและหายเป็นปกติ (อุตมหนูทอง, 2542 : 8660 – 8661)

ตดเหมรยแก้บนเป็นพิธีกรรมสำคัญที่มีความศักดิ์สิทธิ์ของชาวภาคใต้ ในอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพิธีกรรมที่รับครุหมอหรือครุหมอโนรา ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาเข้าร่างทรงเพื่อรักษาอาการป่วยทางจิตและทางกาย จึงเกิดพิธีกรรมนี้ขึ้นการทำตามสัญญาที่ให้ไว้กับศักดิ์สิทธิ์แล้วรับโนรามาประกอบพิธีกรรมตดเหมรยแก้บน

เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์รับรู้ถึงพันธสัญญาระหว่างผู้บนบานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ตัดขาดจากกันแล้ว เรียกว่า “ขาดเหมรย” ซึ่งนายสมคิด สิทธิศักดิ์ (สัมภาษณ์ 21 ม.ค) โนราใหญ่ ผู้ประกอบพิธีกรรมตดเหมรยแก้บนหลักในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการตดเหมรยแก้บน และความเชื่อที่มีต่อครุหมอ¹ ตดเหมรย คือ การแก้บน เมื่อประสบผลตามปรารถนาก็มาแก้บนโดยการมารับโนราโรงครู เป็นภูมิปัญญาของคนภาคใต้ที่สืบทอดกันมา เชื่อว่าครุหมอสามารถดลบันดาลให้ประสบความสำเร็จตามความปรารถนาและให้หายจากการเจ็บป่วยได้จริง ผู้วิจัยเห็นว่า พิธีกรรมตดเหมรยแก้บนเป็นพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยการประกอบพิธีกรรมรับเอาร่างของครุหมอโนราเข้ามาไว้ในร่างของลูกหลานเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมครุหมอโนราให้อยู่คู่ชาวบ้านและมีเครื่องเช่นสังวายเป็นเครื่องบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อครุหมอโนราเข้ามาอยู่ในร่างของลูกหลานแล้วครุหมอโนราจะสามารถทำสิ่งที่มนุษย์ทำไม่ได้ นอกจากนั้นครุหมอโนราร่างโนรายังมีพลังที่จะสามารถจัดการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อร่างกาย คือ แสดงพลังในการรักษาอาการป่วยของชาวบ้านให้หายได้ วันเวลาและสถานที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมตดเหมรยแก้บน นิยมทำกันในทุกเดือนระหว่างเดือน 6 ถึงเดือน 9 นิยมประกอบพิธีกรรมในวันอังคารและวันเสาร์

¹ครุหมอ คือ บรรพบุรุษของโนรา บางทีจะเรียกว่า ครุหมอตายายที่โนราได้นับถือครุหมอหรือครุโนรา มักมี 12 องค์

วัตถุประสงค์ในการทำพิธีกรรมตัด
เหมรยแก่นัน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และ
อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา มีด้วยกัน
4 ประการ คือ

1. เพื่อครอบเหริด ธรรมเนียมนิยมอย่าง
หนึ่งของศิลปินไทย คือการครอบเหริดแก่ศิลปิน
ใหม่ ซึ่งถือเป็นกิจกรรมอันเป็นมิ่งมงคลยิ่งของชีวิต
ศิลปิน ซึ่งโนราจะต้องปฏิบัติตามธรรมเนียมนิยมนี้
เรียกว่า "พิธีครอบเหริด"

2. เพื่อให้ครูหรือให้ตายายโนรา ด้วย
เหตุที่ศิลปินต้องมีครู ดังนั้นโนราจึงต้องยึดถือเป็น
ธรรมเนียมจะต้องมีการให้ครูหมอนโนราหรือบรรพ
บุรุษของโนราเหมือนศิลปินอื่นๆ เพื่อแสดงความ
กตัญญูรู้คุณต่อครูของตนและเพื่อเป็นการบูชา
และเซ่นเครื่องสังเวยให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่า
"เหมรยประจำปี" เป็นเหมรยที่ไม่ต้องมีการบน
บานศาลกล่าว แต่ผู้นับถือครูหมอนโนราจะต้อง
ประกอบพิธีกรรมตัดเหมรยแก่นันขึ้นปีละ 1 ครั้ง

3. เพื่อแก่นัน โนราโดยทั่วไปจะถือว่าครู
โนราของตนที่ล่วงลับไปแล้วเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งความ
ศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นเมื่อมีเหตุเภทภัยเกิดขึ้นกับตนเอง
ครอบครัว หรือญาติมิตร ก็มักจะบนบานศาล
กล่าวต่อบรรพชนเหล่านั้นให้มาช่วยขจัดปัดเป่า
เหตุเภทภัยนั้น หรือบางครั้งบนบานศาลกล่าว
ขอให้ตนประสบโชคดี ซึ่งเมื่อสมประสงค์แล้วก็
ต้องทำการแก่นันให้ลุล่วงไป เรียกว่า "เหมรยปาก
เหมรยบนหรือเหมรยเทวดา"

4. เพื่อเป็นการบอกกล่าวกับบรรพบุรุษ
ของตนได้รับรู้ว่าหนุ่มสาวได้แต่งงานกันแล้ว เรียกว่า
"เหมรยผัวบ่าวเมียสาว" ต้องรับโนรามารอบ
พิธีกรรมตัดเหมรยแก่นัน เมื่อหนุ่มสาวที่แต่งงาน
กันอยู่กันจนมีลูกด้วยกัน

ผู้วิจัยเห็นว่าความเป็นมาและ
วัตถุประสงค์ของพิธีกรรมตัดเหมรยแก่นันข้างต้น
นอกจากเป็นการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและ

เป็นที่พึ่งทางจิตใจก่อให้เกิดความสบายใจของคน
ในภาคใต้แล้ว พิธีกรรมตัดเหมรยแก่นันยังมีพลวัต
และการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมของ
เครื่องเซ่นสังเวย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพิธีกรรมตัด
เหมรยแก่นันมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนใน
ภาคใต้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพลวัตของเครื่องเซ่นสังเวยพิธีใน
พิธีกรรมตัดเหมรยแก่นัน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด
บุรีรัมย์และอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

2. เพื่อศึกษาการสื่อความหมายทาง
วัฒนธรรมผ่านเครื่องเซ่นสังเวยพิธีในพิธีกรรมตัด
เหมรยแก่นัน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และ
อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Collecting
Data) ผู้วิจัยได้ดำเนินการในการเก็บรวบรวม
ข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลมุขปาฐะและลายลักษณ์
อักษรจากเอกสาร บทความทางวิชาการ งานวิจัย
และหนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกาวิจัยครั้งนี้

1.1 เก็บข้อมูลภาคสนาม

ในการศึกษาพลวัตและการสื่อ
ความหมายทางวัฒนธรรมของพิธีกรรมตัดเหมรย
แก่นันในอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์และอำเภอลำ
ทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้
สัมภาษณ์ผ่านเครื่องบันทึกเสียง รวมไปถึงการ
สังเกตการณ์ (Observation) คือ การเข้าไปเก็บ
ข้อมูลภาคสนาม ในช่วงเวลาที่มีพิธีกรรมตัดเหมรย
แก่นัน เพื่อทำการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม
(Participant Observation)

1.2 วิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้อ่านรวบรวมจากข้อมูล
ภาคสนาม ข้อมูลมุขปาฐะและลายลักษณ์จาก

เอกสาร บทความทางวิชาการ งานวิจัยและหนังสือต่างๆ เป็นข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลต่างๆ ที่ได้มาวิเคราะห์พลวัตและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมของพิธีกรรมตัดเหมรายแก่นบนในอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.3 เรียบเรียงข้อมูลตามที่ได้วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

หลังจากผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปข้อมูลพลวัตและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมของพิธีกรรมตัดเหมรายแก่นบนอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชแล้วจึงนำเสนอผลการศึกษาและอภิปรายผลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

พิธีกรรมตัดเหมรายแก่นบนอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีทั้งหมด 3 พิธี คือ 1) พิธีกรรมตัดเหมรายแก่นบนผัวบ่าวเมียสาว ประกอบพิธีกรรมขึ้นเมื่อคู่ผัวเมียใหม่อยู่กินกันจนมีลูกด้วยกัน 2) พิธีกรรมตัดเหมรายแก่นบนเทวดาหรือเหมรายปาก เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากการบนบานศาลกล่าวด้วยวาจา เมื่อสำเร็จตามความต้องการจะต้องทำพิธีกรรมนี้ขึ้น 3) พิธีกรรมตัดเหมรายแก่นบนเหมรายประจำปี เป็นพิธีกรรมที่ต้องกระทำทุกๆ ปี เพื่อนับถือครุหมอนโนรา ถือว่าเป็นการรักษาพิธีกรรมนี้เอาไว้มิให้สูญหาย โดยทั้ง 3 พิธี มีพลวัตและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมของพิธีกรรมตัดเหมรายแก่นบนที่เหมือนกัน ต่างกันเพียงจุดประสงค์ของการบนบานดังข้างต้นเท่านั้น

การลงพื้นที่ภาคสนามผู้วิจัยเห็นว่าเครื่องเซ่นสังเวยในพิธีกรรมตัดเหมรายแก่นบน พื้นที่อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัด

นครศรีธรรมราชนั้น ถือได้ว่าเครื่องเซ่นสังเวยเป็นเครื่องบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีคำเรียกชื่อเครื่องบูชาว่า “เครื่องเซ่นสังเวย”

เครื่องเซ่นสังเวยที่ผู้ประกอบการพิธีกรรมต้องทำการจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนอาหารคาวหวานจะเหมือนกันทั้ง 3 พิธีกรรม ประกอบด้วย ไก่ตัว¹ ไก่ต้ม หมาก 9 คำเทียน 9 เล่ม เครื่องเขียน² สำหรับ ขนมหอง ขนมลํา ขนมห้า ขนมหิย่น 3 สำหรับ มะพร้าว 3 ลูก เครื่องคาวหวาน 12 สำหรับ หรือ 12 ชนิดหรือเรียกว่า ข้าว 12 เสื่อ 1 ผืน หมอน 1ใบ ผ้าขาว 1 ผืน ผ้านุ่งห่มชาย 1 ชุด ผ้านุ่งห่มหญิง 1 ชุดบายศรี 1 ปาก หน้าพรานเทริดข้าวสารพร้อมหมากพลูเทียน จัดลงในภาชนะที่สานขนาดเล็กเรียกว่า “สอบนึ่ง” 3 สำหรับ ผ้าเพดาน³ใส่หมากพลู 1 คำ ดอกไม้ 3 ดอก เทียน 1 เล่ม และข้าวตอก 3 เม็ด บนศาลใต้ดาดเพดานปูผ้าขาวบนหมอนไว้สำหรับวางหน้าพรานปักเทียนไว้ที่หน้าพราน วางเครื่องเขียน หมอนน้ำมนต์ เทริด บายศรี รางที่มีเงิน 3 หรือ 12 บาท พร้อมปักเทียนเอาไว้ ตัดไม้วางแพเทียนวางบนหมอน

นายสุนทร ไกรลาศ (สัมภาษณ์ 10 ธ.ค. 2557) นอกจากการจัดเตรียมเครื่องเซ่นสังเวยเพื่อเซ่นบูชาอาหารคาวหวานให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น จำเป็นต้องจัดเครื่องเซ่นสังเวยตามบทกล่าวถวายว่า

“ข้าวตอกและดอกไม้ ตั้งเรียงรายมาหลายหน
รูปเทียนและหมากพลู พร้อมทั้งแป้งจันทร์และ
มันทา”

¹ไก่ตัว คือ แกงเผ็ดไก่

²เครื่องเขียน คือ หมากพลู

³ผ้าเพดาน คือ ผ้าสีเหลี่ยมสีขาวผูกมุมผ้าไว้กับเพดานโรงโนราห์ 4 ด้าน

⁴ราง คือ เงิน

จากบทดังกล่าวเจ้าภาพจึงจำเป็นต้องจัดเตรียม เช่น เครื่องราง ประกอบด้วย หมากพลู เงิน ข้าวสาร สายสิญจน์ เป็นต้น เครื่องหอม ประกอบ หวี กระจุก แป้ง น้ำหอม เป็นต้น ข้าวตอก ดอกไม้ และธูปเทียน เพื่อเป็นการจัดเตรียมเครื่องเช่นสังเวศเพื่อเซ่นบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ครบถ้วน

พิธีกรรมตัดเหมยแก่บ้นมีการปรับเปลี่ยนในเรื่อง องค์ประกอบของพิธีกรรม ตัวบทของพิธีกรรม และการรำถวายของโนรา เป็นการลดบทบาทในการแสดงสำคัญๆ แต่มุ่งสร้างความเป็นกันเองมากขึ้น การปรับเปลี่ยนการประกอบพิธีกรรมทำให้คตินิยมที่เคยยึดมั่นก็เปลี่ยนไป ในพื้นที่อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น ผู้วิจัยเห็นการปรับเปลี่ยนหรือพลวัตของพิธีกรรมตัดเหมยแก่บ้นได้อย่างชัดเจนจากเครื่องเช่นสังเวศ ส่วนใหญ่จะปรับเปลี่ยนเพื่อความสะดวกต่อการจัดเตรียมเครื่องเช่นสังเวศมากขึ้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ดอกไม้ นายสุนทร ไกรลาศ (สัมภาษณ์ 10 ธ.ค. 2557) “ในการประกอบพิธีกรรมตัดเหมยแก่บ้น ไม่ได้จำกัดว่าต้องใช้ดอกไม้จำนวนเท่าไร แต่ไม่มากไปกว่า 9 ดอก และไม่ได้กำหนดว่าต้องเป็นดอกไม้ชนิดไหน สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามความสะดวกในการจัดหาดอกไม้มาประกอบพิธีกรรม”

สัตว์ที่ใช้เช่นสังเวศ นายสุนทร ไกรลาศ (สัมภาษณ์ 10 ธ.ค. 2557) “ในอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น เรียกว่า “หมูชนเป็นหรือหมูชนไก่” เป็นเครื่องเช่นสังเวศในการประกอบพิธีกรรมตัดเหมยแก่บ้น หมายถึง สัตว์ที่เป็นเครื่องเช่นสังเวศในพิธีกรรมนั้นต้องเป็น หมู ไก่

และเป็ดแต่ในสมัยโบราณนิยมใช้ตัวอื่น¹ คนหมูปัจจุบันนี้อันหายากขึ้น ผู้ประกอบพิธีกรรมไม่สามารถนำตัวอื่นมาเช่นสังเวศได้จึงปรับเปลี่ยนจากตัวอื่นเป็นไก่และเป็ดแทน” ส่วนนายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) กล่าวว่า “การเช่นสังเวศด้วยสัตว์ คือ การนำหมู ไก่ เป็ด มาเป็นเครื่องเช่นสังเวศสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายนั้น สัตว์ที่เป็นเครื่องเช่นสังเวศปรับเปลี่ยนกันได้ แล้วแต่เจ้าภาพเป็นผู้บนบานเอาไว้กับนายหมูนว่าเป็น หมูชนไก่ หมูชนหมู หรือ หมูชนเป็ด ก็แล้วแต่เจ้าภาพตกลงกับนายหมูนเอาไว้”

ราด นายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) “ประกอบด้วย เส้นด้าย ข้าวสาร หมาก พลู เงิน การปรับเปลี่ยนราदनั้น สามารถปรับเปลี่ยนจำนวนเงินได้ตามความประสงค์ของเจ้าภาพ ในขั้นตอนการเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมตัดเหมยบน เจ้าภาพใส่เงินในราดเพื่อถวายให้กับบรรพบุรุษได้ใช้สอยจำนวนเงิน 3 บาท 7 บาทหรือ 9 บาทก็ได้ ตามที่เจ้าภาพต้องการจัดใส่ในราด”

ผ้า นายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) “ใช้ปูรองเครื่องรางปกติใช้ผ้าสีขาว แต่หากไม่มีผ้าสีขาว ก็เปลี่ยนเป็นใช้ผ้าสีแดงแทนหรือจะเป็นผ้าขาวม้า ตามความสะดวกในการจัดเตรียมเครื่องเช่นสังเวศ แต่ต้องมีเพื่อการประกอบพิธีกรรมถูกต้องตามพิธี”

หมรับ นายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) “เป็นขนมเดือนสิบ นิยมใส่ภาชนะพร้อมนำไปถวายวัด เพื่อจุดประสงค์ในการอุทิศส่วนบุญแด่บรรพบุรุษ

¹ อ้น หรือ หนูอ้น คือ สัตว์พื้นทะเลจำพวกหนึ่ง มีรูปร่างคล้ายหนูขนาดใหญ่ มีรูปร่างโดยรวม คือ มีลำตัวกลม อ้วน ป้อม ขนสีน้ำตาล ตาและหูเล็กมาก ขาและหางสั้นไม่มีขน อาศัยอยู่ใต้ดินหรือโพรงไม้พื้นทะเลคู่หน้ามีขนาดใหญ่เห็นได้ชัด

ประกอบด้วย ขนพองและขนมลา ดังนั้น ขนมเดือนสิบเป็นเครื่องบูชาหรือเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หนึ่งหมรับ หนึ่งหมรับ คือ ขนพองกับขนมลาใส่ในภาชนะเล็กๆ อย่างละ 1 ชิ้น หนึ่งหมรับต้องมีจำนวนตามที่เจ้าภาพบนบานศาลกล่าวเอาไว้ สามารถปรับเปลี่ยนจำนวนได้เป็น 11 หมรับ 15 หมรับ หรือ 25 หมรับ แต่จำนวนต้องเป็นเลขคี่เท่านั้น”

เครื่องหอม นายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) “เป็นเครื่องสำหรับบูชาถวายให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ใช้สอยแต่งเนื้อแต่งตัว เครื่องหอมประกอบด้วย กระเจก หวี แป้ง และมัน มันคือน้ำมันใส่ผมหรือจะเปลี่ยนแปลงเป็นน้ำหอมแทนก็ได้ ตามความสะดวกในการจัดเตรียมเครื่องหอมของเจ้าภาพ แต่เครื่องหอมจำเป็นต้องมีทั้งศาลฝั่งตะวันตกและศาลฝั่งตะวันออก เพราะทั้ง 2 ศาลนี้ต่างก็มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องการจะใช้สอยแต่งเนื้อแต่งตัวด้วยเครื่องหอมกันทั้งนั้น”

ผู้วิจัยเห็นว่าพลวัตของเครื่องเซ่นสังเวยพิธีกรรมตัดหมอยกกับในพื้นที่อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น มีการปรับเปลี่ยนเพื่อความสะดวกต่อการจัดเตรียมเครื่องเซ่นสังเวยในการประกอบพิธีกรรม เนื่องจากเครื่องเซ่นสังเวยพิธีกรรมบางอย่างนั้นหาได้ยากมากขึ้น ถึงอย่างไรก็ตามการปรับเปลี่ยนเครื่องเซ่นสังเวยที่กล่าวมาข้างต้นไม่ได้ทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมตัดหมอยกกับลงน้อยลงไป

การประกอบพิธีกรรมร่วมกันนั้น Durkheim นักสังคมวิทยาผู้ศึกษากลุ่มคนในออสเตรเลียกล่าวว่า โลกศักดิ์สิทธิ์และโลกสามัญเป็นมโนทัศน์หลักในการพิจารณาพิจารณากระบวนการและความเชื่อและศาสนาในสังคมมนุษย์ พิธีกรรมและสัญลักษณ์ต่างๆ ของโลกความศักดิ์สิทธิ์ คือ ตัวแทนที่เป็นรูปธรรมของความเป็นไปของสังคม ใน

ชีวิตประจำวันมนุษย์เราอาจจะมีชีวิตอยู่โดยไม่จำเป็นต้องสำนึกถึงความเป็นกลุ่มก้อน เป็นพวกเดียวกันของผู้คนที่พบปะติดต่อกัน แต่ในพิธีกรรมบรรยากาศและสัญลักษณ์ในพิธีกรรม ทำให้ความเป็นพวกเดียวกันตกผลึกเกิดความสำนึกในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สืบสายโลหิตมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน และมีชะตาชีวิตร่วมกัน โลกศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นเสมือนสองด้านของเหรียญเดียวกันที่สำคัญยิ่งในการดำรงชีวิตของกลุ่ม (ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล. 2546 : 4 ; อ้างอิงมาจาก Emile Durkheim. 1915) เช่นเดียวกับการสื่อความหมายของพิธีกรรมตัดหมอยกกับการสื่อความหมายนั้นอยู่บนพื้นฐานระบบความเชื่อในชุมชน

ผู้วิจัยพบว่าเครื่องเซ่นสังเวยในพิธีกรรมตัดหมอยกกับในพื้นที่อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมผ่านออกมา ดังนี้

ข้าวตอก นายสุนทร ไกรลาศ (สัมภาษณ์ 10 ธ.ค. 2557) “สื่อถึงความแตกฉานของปัญญา เป็นการให้พรลูกหลานเจ้าภาพผู้จัดพิธีกรรมนี้ขึ้นให้มีสติปัญญาแตกฉานเหมือนดังข้าวตอก”

เครื่องเขียน นายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) กล่าวว่า “เครื่องเขียนเป็นเครื่องบ่งบอกถึงฐานะทางสังคมของไทยในสมัยโบราณได้รวมถึงเป็นสิ่งที่ต้องจัดเตรียมไว้ต้อนรับแขกในสมัยโบราณ เครื่องเขียนประกอบด้วย หมาก พลุ ยาเส้น เงิน เครื่องเขียนมีการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม หมายถึง ทรัพย์สินของมีค่าเป็นเครื่องบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์”

เครื่องหอม ประกอบด้วย กระเจก หวี แป้งและน้ำมันใส่ผมหรือน้ำหอม นายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) “ในการประกอบพิธีกรรมตัดหมอยกกับเจ้าภาพ

จำเป็นต้องจัดหาเครื่องหอมที่ใช้สำหรับบูชาถวายให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือบรรพบุรุษของตนเองได้ใช้สอยแต่งเนื้อแต่งตัว”

มะพร้าวอ่อน นายสุนทร ไกรลาศ (สัมภาษณ์ 10 ธ.ค. 2557) “ตาบุญหรือพรานบุญชอบทานมะพร้าวอ่อน จากที่โนราใหญ่ผู้ประกอบพิธีกรรมหลักมักพบเห็นอาการป่วยทางจิตของผู้ป่วยที่ญาตินำมารักษาโดยการทำพิธีกรรมตัดเหมยแก่นบนให้นั้น นอกจากผู้ป่วยจะมีอาการสติฟั่นเฟือนแล้วยังมีอาการอยากทานมะพร้าวอ่อนด้วย ดังนั้นการจัดเครื่องเช่นสังเวยที่มีมะพร้าวอ่อนด้วยนั้น ถือว่าเป็นการถวายมะพร้าวอ่อนให้กับตาบุญหรือพรานบุญเพื่อให้ตาบุญออกจากร่างผู้ป่วยเป็นการรักษาผู้ป่วยให้หายเป็นปกติ”

ข้าว 12 นายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) กล่าวว่า “ข้าว 12 อาหาร 12 อย่าง ใส่ในภาชนะเล็กๆ เรียกว่า “ข้าว 12” เป็นเครื่องสังเวยที่สามารถมีหลายชุดได้ตามการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์” อุดม หนูทอง (2523 : 27) ครุตันของโนรามี 12 องค์ เรียก “สิบสองหัวข้าง สิบสองหัวเชือก” ครุเหล่านี้นี้มีความสำคัญตั้ง “หัวข้าง” และเป็นครุรุ่นแรกๆที่เรียกว่า “หัวเชือก” (เชือก) เช่น พระยาสายฟ้าพาด พระเทพสิงห ขุนศรีธา แม่นวลทองสำลี แม่ศรีมาลา แม่แขนอ่อน เป็นต้นในเมื่อครุตันของโนรามี 12 องค์ ผู้ประกอบพิธีจึงต้องจัดเตรียมข้าว 12 หรืออาหาร 12 อย่าง เพื่อจัดอาหารเช่นไหว้ตามจำนวนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือเอาไว้

หมรับ หมายถึง ขนมนิเทศกาลเดือนสิบของคนไทยภาคใต้ จัดใส่ภาชนะ เรียกว่า 1 หมรับ นายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) “ต้องมีจำนวนตามที่เจ้าภาพบนบานศาลกล่าวเอาไว้ เพื่อเป็นการถวายหมรับให้กับบรรพบุรุษของตนเอง” ทศนะคดีเกี่ยวกับหมรับของนายสุนทร ไกรลาศ (สัมภาษณ์ 10 ธ.ค. 2557) ให้

ความหมายไว้ว่า “ขนมลาสื่อถึงการสืบสานวัฒนธรรมของคนไทยภาคใต้ เส้นของขนมลาเป็นเหมือนสายใยความผูกพันของลูกหลานกับบรรพบุรุษ และความหมายของขนมพองสื่อถึงความฉลาดเฉลียว หากในพิธีกรรมตัดเหมยแก่นบนขาดหมรับก็ถือว่าตัดเหมยไม่ขาด” ฉะนั้น หมรับก็เป็นเครื่องประกอบพิธีที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในพิธีกรรมตัดเหมยแก่นบนถือว่าเป็นเครื่องเช่นสังเวยพิธีที่ขาดไม่ได้

หน้าพราน คือ หน้ากากสำหรับตัว “พราน” เมื่อคนทรงหรือร่างทรงนำหน้าพรานมาใส่แล้วจะรู้สึกว่าเป็นตัวพรานหรือตัวพรานบุญ ดังนั้นหน้ากากพรานจึงเรียกกันว่า หน้าพราน นายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) อธิบายว่า “หน้าพรานหรือหน้ากากพรานของตัวพรานบุญมีลักษณะเหมือนกันโดยทั่วไป แต่มีหลายชื่อในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ เรียกว่า “พรานบุญ” แต่บางท้องที่ เรียกว่า “พรานน้อย” หรือ “ตาหลวงคง” ซึ่งพรานบุญดังกล่าวเป็นคนเดียวกันทั้งหมด พรานบุญเป็นผู้จับตัวนางโนราในวรรณคดีเรื่องพระสุธน-มโนห์ราวรรณกรรมที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งในสมัยอยุธยา พรานบุญเป็นเหมือนคนรับใช้ ซึ่งขาดไม่ได้เลยในพิธีกรรมตัดเหมยแก่นบน เพราะไม่ว่าจะทำการสิ่งใดก็ตาม ต้องเรียกใช้พรานบุญก่อนเสมอ”

เทียน นายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) กล่าวว่า “เทียนเป็นเครื่องบูชาที่แสดงถึงความเคารพ การยอมรับที่จะปฏิบัติตามลำดับพิธีกรรมถือเป็นเครื่องบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ครูอาจารย์ หรือผู้ประกอบพิธีกรรม ที่แสดงถึงความเคารพ การยอมรับที่จะปฏิบัติตามลำดับพิธีกรรม ตลอดจนช่วยให้การประกอบพิธีกรรมเป็นไปด้วยความราบรื่น”

หมากพลู นายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) กล่าวว่า “หมากพลูเป็นสิ่งที่จำเป็นอีกอย่างหนึ่งที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมและเป็นของที่ใช้ต้อนรับแขก เพราะในสมัยโบราณนิยมรับประทานหมากพลูการต้อนรับแขกด้วยหมากพลูเป็นธรรมเนียมอีกอย่างหนึ่งของคนในสมัยโบราณและยังแสดงถึงความมีน้ำใจในการต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วย ”

ราด นายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) “ประกอบด้วย เส้นด้าย ข้าวสาร หมาก พลู เงินและทอง ปัจจัยสำคัญของการถวายราดนั้น คือความต้องการของลูกหลาน (เจ้าภาพ) ที่อยากให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นบรรพบุรุษของตนเองมีเงินทองได้ใช้ทุกภพทุกชาติไป เป็นความต้องการจะมอบเงินทองให้กับบรรพบุรุษของตนเองได้มีเงินมีทองไว้ใช้สอย”

น้ำมันต นายสุนทร ไกรลาศ (สัมภาษณ์ 10 ธ.ค. 2557) “สื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์ ใช้รดล้างผิ่วิญญาณร้ายให้ออกจากพื้นที่โรงพิธีกรรมตัดเหมรยแก้บน นอกจากนั้นน้ำมันตยังใช้ล้างสิ่งไม่ดีออกจากตัวผู้ป่วยทางจิต เชื่อกันว่าน้ำมันตสามารถนำผีร้ายออกจากตัวผู้ป่วยได้และผู้ป่วยก็หายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นปกติทั้ง

บายศรี นายภิรมย์ พรหมบำรุง (สัมภาษณ์ 16 มี.ค. 2558) กล่าวว่า “บายศรีทำด้วยใบตอง รูปคล้ายกระทงเป็นชั้นๆ มีเสาปักตรงกลางเป็นแกน และเครื่องเซ่นสังเวยวางอยู่ในบายศรีในพิธีกรรมตัดเหมรยแก้บน จะทำบายศรีขึ้นเพื่อเป็นมงคลต่อลูกหลานผู้สืบทอดโนรา”

การศึกษาการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมผ่านเครื่องเซ่นสังเวยในพิธีกรรมตัดเหมรยแก้บนแสดงให้เห็นถึงความเคารพและการระลึกและบูชาครูถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นเครื่องเซ่นสังเวยในพิธีกรรมแต่ละชั้น จึงสื่อความหมายที่เชื่อมโยงกับความเชื่อของคนไทยภาคใต้ในเรื่อง

การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การนับถือบรรพบุรุษและการสืบทอดขนบของพิธีกรรมรวมไปถึงการแสดงของภาคใต้ที่สืบทอดกันมายาวนาน

สรุปและอภิปรายผล

พิธีกรรมตัดเหมรยแก้บนเป็นพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ของคนในภาคใต้ ผู้วิจัยเห็นว่า “เหมรย” คือข้อตกลงหรือพันธสัญญาที่บุคคลให้ไว้ต่อสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ คนในภาคใต้มีการรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มานับถือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นต่างเป็นบรรพบุรุษของตนเองทั้งสิ้น การประกอบพิธีกรรมตัดเหมรยแก้บนประกอบขึ้นโดยการรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาเช่าร่างทรงเพื่อขออำนาจคุ้มครอง ขอความคลาดแคล้วจากภัยอันตราย ขอให้พ้นจากวิบัติและเภทภัยที่ประสบอยู่ รวมไปถึงรักษาอาการป่วยทางจิตและทางกาย โดยมีพันธสัญญาว่าถ้าการสำเร็จต้องมีการจัดเตรียมเครื่องเซ่นสังเวยเพื่อเป็นการถวายให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และนับถือสืบทอดต่อๆ กันไป

พลวัตของเครื่องเซ่นสังเวยในพิธีกรรมตัดเหมรยแก้บนพื้นที่อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น มีการปรับเปลี่ยนเครื่องเซ่นสังเวยบางชนิดเพื่อความสะดวกต่อการจัดเตรียมเครื่องเซ่นสังเวยในการประกอบพิธีกรรมมากขึ้น ถึงแม้จะมีการปรับเปลี่ยนเครื่องเซ่นสังเวยไปบ้างบางอย่างแต่ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่ว่าปรับเปลี่ยนได้แค่ไหนอย่างไร จึงทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมตัดเหมรยแก้บนยังคงทรงคุณค่าอยู่เช่นเดิม

การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในพิธีกรรมตัดเหมรยแก้บนผ่านเครื่องเซ่นสังเวยนั้น เห็นได้ว่าคนไทยภาคใต้มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก่อให้เกิดข้อตกลงหรือพันธสัญญาให้ไว้ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อขออำนาจคุ้มครองให้พ้นจากอันตราย

ที่ประสบอยู่ เมื่อสำเร็จดังประสงค์จึงตอบแทนด้วยการถวายเครื่องเช่นสังเวทให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย

ผู้วิจัยพบว่า อำนาจเร้นลับต่างๆ อาจปรากฏภายในลักษณะต่างๆ ได้ตามเจตนาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มักเรียกชื่อจิตวิญญาณเหล่านั้นต่างกันไป เช่น นายหมูน เป็นบุคคลที่มีความสามารถ มีวิชาอาคม มีคาถาสามารถรักษาคนไข้ได้ เมื่อตายไปบุคคลเหล่านี้ก็จะกลายเป็นนายหมูน ถือได้ว่าการเช่นสังเวทอาหารคาวหวานให้กับนายหมูนก็เป็นการสื่ออีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการระลึกถึง ซึ่งเมื่อเป็นนายหมูนแล้ว นายหมูน คือ ผีที่เป็นผู้นำผีตนอื่นๆ เพราะในยามมีชีวิตนายหมูนก็เป็นหมอผู้รักษาไข้ และเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องนับหน้าถือตาอยู่แล้ว ในเมื่อตายไปเป็นผี นายหมูนก็เป็นหัวหน้าผีตนอื่นๆ การจะทำสิ่งใดๆ ก็ต้องผ่านการตัดสินใจของนายหมูนก่อนเป็นอันดับแรก สอดคล้องกับ กลิ่นคงเหมือนเพชร (2542 : 3755) กล่าวว่า “นาย

หมูน หรือ นายหมูน เป็นชื่อเรียกผีเจ้าที่ประเภทหนึ่งทางฝั่งทะเลตะวันตก เชื่อกันว่าเดิมคือบรรดาหมอผีที่มีหน้าที่เช่นสรวงผีเจ้าที่ชั้นผู้ใหญ่ เมื่อตายไปจะเป็น “นายหมูน” การบอกกล่าวเจ้าที่ ออกชื่อนายหมูนที่หมอผีรู้จัก คือบรรพบุรุษหมอผีรุ่นก่อนๆ นั้นเอง เพื่อขอให้มาช่วยคุ้มครองพิทักษ์รักษา หรือช่วยดลบันดาลให้ได้สิ่งที่ต้องการชื่อนายหมูนจึงเป็นชื่อผีเฉพาะถิ่น”

พลวัตและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมผ่านเครื่องเช่นสังเวทต่างมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง แต่คงความหมายที่แฝงอยู่ในเครื่องเช่นสังเวทแต่ละชนิด แสดงถึงความเป็นอยู่ของคนในสมัยโบราณ สะท้อนวัฒนธรรมและความคิดความเชื่อของคนในภาคใต้ในฐานะเป็นเครื่องลอบประโลมใจมิให้วิตกหวั่นไหวกับกลางร้าย เป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีให้กำลังใจซึ่งกันและกันในชุมชน และพิธีกรรมนี้ยังคงมีการสืบทอดและดำรงอยู่คู่ชุมชนชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชวน เพชรแก้ว. (2523). ขนบนิยมในการแสดงโนราในอดีต. ใน พุ่มทewa ที่ระลึกงานเชิดชูเกียรติศิลปิน
ภาคใต้ : ชุนอุปถัมภ์นรากร. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล. (2541). เผยร่าง พรางกาย ทดลองมองร่างภายในศาสนา ปรัชญาการเมือง
ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : คบไฟ.
- ปรีชา นุ่นสุข. (2537). โนรา. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.
- อุดม หนูทอง. (2531). ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สงขลา.
- (2542). “โนราลงครู” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 18. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรม
วัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

บุคลากรกรม

ภิรมย์ พรหมบำรุง. โнораใหญ่ บ้านเลขที่ 131 หมู่ 1 ตำบลกรู้งหยันอำเภอู่ใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช.

สัมภาษณ์. 16 มีนาคม 2558.

สุนทร ไกรลาศ. โнораใหญ่ บ้านเลขที่ 42 หมู่ 11 ตำบลท่ายางอำเภอู่ใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช.

สัมภาษณ์. 10 ธันวาคม 2557.

สมคิด สิทธิศักดิ์. โнораใหญ่ บ้านเลขที่ 85 หมู่ 5 ตำบลกุแหรอำเภอู่ใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช.

สัมภาษณ์. 21 มกราคม 2558.